

Poslovna demografija hrvatskih poduzeća: činjenice i mogućnosti

Ivan Čipin

Demografija je znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem dinamike stanovništva i često je predmet rasprava u javnom prostoru. S druge strane, jeste li ikada čuli za poslovnu demografiju? Analizirajući Google trendove, moguće je zaključiti da Hrvati baš i nisu upoznati s primjenom demografskih metoda u proučavanju poduzeća. Propuštamo li možda vrijedne spoznaje o hrvatskim gospodarskim subjektima, koje bi mogle biti iznimno korisne za poslovnu zajednicu?

Poslovna demografija fokusira se na dinamiku i karakteristike aktivnih poduzeća na nekom području. Ovaj koncept sve više dobiva na važnosti u razvijenom svijetu kao alat za analizu i razumijevanje dinamike poslovnih populacija. Glavni je cilj poslovne demografije pratiti osnivanje, gašenje i preživljavanje poduzeća tijekom vremena. Analizom statističkih podataka o poslovnoj demografiji

ekonomisti i menadžeri mogu stjecati dublji uvid u dinamiku gospodarstva, analizirati konkurentnost, planirati politike i strategije, predviđati trendove te procjenjivati učinkovitost politika i intervencija. Posjedovanje takvih informacija omogućuje donošenje informiranih odluka ključnih za održavanje konkurentne pozicije, rast i inovacije u poslovnom svijetu.

Statistika poslovne demografije obuhvaća novo-osnovana (nedavno pokrenuta) poduzeća kao i ona koja su zatvorena (nedavno ugašena). Procesi poput izdvajanja, spajanja ili razdvajanja poduzeća ne smatraju se demografskim događajima. Glavni su izvor podataka o demografiji poduzeća statistički poslovni registri. U Republici Hrvatskoj, Statistički poslovni registar (SPR) Državnog zavoda za statistiku pruža osnovne podatke za statistiku poslovne demografije. Još 2015. godine Državni zavod za statistiku (DZS) objavio je priopćenje o osnovnim pokazateljima poslovne demografije, dok je baza Poslovne demografije dostupna od 2016. godine. Metodologija prikupljanja podataka temelji se na harmoniziranim metodologijama EUROSTAT-a i OECD-a, što omogućuje usporedbu sa statistikama drugih europskih zemalja.

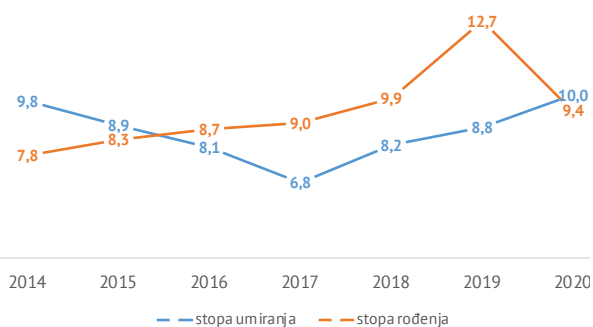
Novonastala poduzeća

Rađanje poduzeća nije samo registracija poduzeća u nadležnom registru. Rezultat je to i temeljite usporedbe i analize aktivnih poduzeća u prve tri uzastopne godine postojanja. Stopa rađanja u određenom referentnom razdoblju, obično jednoj kalendarskoj godini, predstavlja postotak novih poduzeća u odnosu na ukupan broj aktivnih poduzeća. Pratiti rađanje poduzeća, odnosno stvaranje novih poslovnih subjekata, važno je iz nekoliko razloga. Prvo, startupovi doprinose ekonomskom rastu i stvaraju nova radna mjesta. Novoosnovana poduzeća često su i izvor inovacija i tehnološkog napretka. Rađanje novih potiče konkurenciju unutar djelatnosti i poboljšava ekonomsku dinamiku. Nije manje važno ni to što praćenje rađanja poduzeća pomaže procijeniti zdravlje i vitalnost poduzetničkog ekosustava. Konačno, ono je ključno za razumijevanje ekonomske otpornosti i prilagodljivosti ekonomije neke zemlje. Razumijevanje trendova i obrazaca rađanja poduzeća pomaže ekonomistima i donositeljima politika pri oblikovanju strategije podrške poduzetništvu, potiču inovacije i promiču održivi ekonomski razvoj. Isto može biti korisna informacija i vlasnicima i menadžerima koji, sukladno poslovnoj demografiji unutar njihovih djelatnosti, mogu izgraditi očekivanja i pripremiti konkurentne poteze.

Stopa rađanja (nataliteta) poduzeća u Republici Hrvatskoj postupno se povećavala nakon ulaska u Europsku uniju. Premda je prosječna stopa rađanja hrvatskih poduzeća u razdoblju od 2014. do 2020. bila niža od EU-27 prosjeka, u 2019. godini zauzeli smo peto mjesto u EU. Pritom, nemaju sve djelatnosti identičnu stopu rođenja. Najviša prosječna stopa rađanja poduzeća (viša od 11%) bila je u sektorima: Umjetnost, zabava i rekreacija; Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti te Informacije i komunikacije. S druge strane, najniža stopa novonastalih poduzeća zabilježena je u sektorima Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te Rudarstvo i vađenje (u oba sektora manje od četiri novonastala poduzeća na 100 aktivnih). To nam govori o selektivnom (asimetričnom) razvoju pojedinih djelatnosti, tj. upućuje na (ne)atraktivnost različitih gospodarskih sektora.

U pandemijskoj 2020. godini stopa rađanja poduzeća u sektorima poslovne ekonomije očekivano je pala u prosjeku za 25% u odnosu na 2019. godinu, najviše u sektorima koji su bili izravno pogođeni ograničenjima i zatvaranjima tijekom pandemije: Umjetnost, zabava i rekreacija; Prijevoz i skladištenje; Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti te Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. S druge strane, rast stope rađanja poduzeća u 2020. zabilježili su sektori: Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija te Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi.

Slika 1. Stope rađanja (nastajanja) i umiranja (gašenja) poduzeća u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014. – 2020. (u %)

Izvor: EUROSTAT

Prestala poduzeća

Prestala poduzeća (smrti) obuhvaćaju poslovne subjekte koji dvije uzastopne godine od posljednje godine aktivnosti nisu bili ekonomski aktivni. Statistika umiranja poduzeća pruža uvid u ekonomske trendove i rizike. Visoke stope umiranja mogu signalizirati slabosti u sektorima i upućivati na šire ekonomske probleme. Ti podatci omogućuju identifikaciju problema i donošenje mjera za održavanje održivosti poduzeća i gospodarskog razvoja. Isto tako, pomažu u prepoznavanju ekonomskih rizika i minimizaciji negativnih posljedica na radna mjesta i prihode. Statistika umiranja poduzeća također pruža informacije o učinkovitosti poreznih i regulatornih politika te potiče stvaranje novih poslovnih prilika i razvoj novih tržišta. Osim toga, pomaže u razumijevanju prepreka s kojima se suočavaju poduzetnici te pruža smjernice za poboljšanje poduzetničkog okruženja.

Stopa umiranja (mortaliteta) poduzeća u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2014. do 2020. godine bila je relativno stabilna. U prosjeku je iznosila 8,6 na 100 aktivnih poduzeća. Prema tom pokazatelju, nalazimo se oko sredine među zemljama EU-a. Neki sektori poput Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi bilježe prilično niske stope umiranja poduzeća tijekom cijelog promatranog razdoblja, uključujući i pandemijsku 2020. godinu. To može upućivati na stabilnost i dugoročnu održivost poduzeća u tim sektorima. S druge strane, sektori Poslovanje nekretninama, Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane te Umjetnost, zabava i rekreacija ostvarili su najvišu prosječnu stopu umiranja, što pokazuje povećane rizike održivosti poslovanja u njima. Primjetno je da dinamični i konkurentni sektor djelatnosti Umjetnost, zabava i rekreacija ima visoke stope rađanja i umiranja poduzeća, dok snažnije regulirani sektor Zdravstvene zaštite i socijalne skrbi bilježi niske stope rađanja i umiranja.

Pandemijom su bila posebno pogođena poduzeća u sektoru poslovanja s nekretninama te je stopa umiranja u tom sektoru samo u 2020. godini premašila 20%. Takav trend nije zabilježen u EU,

gdje je najveća prosječna stopa umiranja poduzeća zabilježena u sektoru Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti. U sektoru Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane u 2020. godini u Republici Hrvatskoj utvrđena je niža od očekivane stope umiranja poduzeća, što se može pripisati prilagodbama poduzeća na restriktivne mjere pružanjem usluge dostave hrane. Tome su pomogli dolasci globalnih platformi poput Wolta, Glova i Bolta, ali i mjere Vlade putem financijske pomoći i poticaja poduzećima. Ove mjere potpore pomogle su poduzećima u tom sektoru da ostanu otvorena i smanje rizik od gašenja.

Stopa preživljenja novonastalih poduzeća

Stopa preživljenja novonastalih poduzeća izračunava se kao postotni udio broja poduzeća koja su osnovana na početku odabranog referentnog razdoblja (npr. 2014. godine), a još uvijek su aktivna u završnoj godini promatranja (npr. 2020. godine). Preživjelo poduzeće definiramo kao ono koje nije imalo prekida u svojoj aktivnosti u godinama nakon godine u kojoj je osnovano. Praćenje preživljenja poduzeća je važno jer upućuje na otpornost i stabilnost promatranog poslovnog sektora te pomaže ekonomistima procijeniti sposobnost poduzeća da se prilagode tržišnim izazovima i stvore ili održe zdravo ekonomsko okruženje. Preživljenje poduzeća izravno utječe na očuvanje radnih mjesta, potiče gospodarski rast i pridonosi rastu produktivnosti. Evaluacija politika i intervencija usmjerenih na podršku poduzećima također je ključna za poboljšanje poslovne otpornosti i dugoročnog preživljavanja te pruža vrijedne informacije donositeljima politika za usavršavanje postojećih mjera i intervencija.

Stopa preživljenja poduzeća u Republici Hrvatskoj rođenih 2016. godine, nakon jedne godine, iznosila je 85%, a nakon dvije smanjila se na 75%. Do pete godine preživjelo je nešto više od polovine poduzeća (53%) osnovanih u 2016. godini. U usporedbi s EU-27, hrvatska poduzeća nešto više od EU prosjeka preživljavaju do pete godine, dok prvu

godinu preživljava oko EU-27 prosjeka. S problemom preživljenja, tj. sve većim rizikom bankrota i gašenja, suočavaju se čak i najuspješnije svjetske kompanije. Prema nedavnoj studiji konzultantske kuće McKinsey, prosječni životni vijek organizacija koje su 1958. godine bile dio Standard & Poors (S&P) 500 indeksa iznosio je 61 godina, dok je

danas očekivani životni vijek tako indeksiranih organizacija kraći od 18 godina. McKinsey predviđa da će do 2027. godine čak 75% trenutno kotiranih kompanija na S&P 500 indeksu nestati, bilo kroz preuzimanje, pripajanje ili propast, slično kao što se dogodilo s Enronom i Lehman Brothersom.

Tablica 1. Stope preživljenja poduzeća u Republici Hrvatskoj nastalih od 2016. do 2020. (u %)

	Godina rađanja poduzeća				
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
1 godina preživljenja	85	89	85	82	89
2 godine preživljenja	75	76	71	71	...
3 godine preživljenja	65	66	64
4 godine preživljenja	57	61
5 godina preživljenja	53

Izvor: Statistički poslovni registar Državnog zavoda za statistiku

Stopa preživljenja hrvatskih poduzeća, prema navedenim podatcima, pokazuje smanjenje kroz godine. To je u skladu s uobičajenim trendom jer se mnoga poduzeća suočavaju s raznim izazovima tijekom vremena svoga postojanja. Prva godišna preživljenja pokazuje relativno visoku stopu preživljenja, što može upućivati na to da poduzeća koja su osnovana tijekom te godine imaju dobre

izglede za opstanak u prvoj godini poslovanja. To može biti rezultat inicijalnog entuzijazma, dobrih poslovnih planova i pravilnog ulaganja resursa. Kako vrijeme prolazi, stope preživljenja opadaju. Razlozi takvog negativnog raspleta mogu biti veća konkurencija, promjene na tržištu, nedostatak kapitala za rast i razvoj, administrativne prepreke ili nedostatak stručnosti u upravljanju poduzećem.

Glavni razlozi zašto brojna poduzeća ne prežive prvih pet godina:

• nedovoljno istraživanje tržišta • nedostatak održivog poslovnog modela • nedostatak adekvatnog financijskog upravljanja • neefikasne marketinške i prodajne strategije	• snažna konkurencija • nedostatak strateškog planiranja • nedostatak adekvatnog tima i vodstva • nedostatak financiranja ili kapitala • neefikasne operativne aktivnosti • vanjski faktori i uvjeti na tržištu

Ovi podatci sami po sebi ne pružaju dovoljno informacija o razlozima smanjenja stope preživljenja. Važno je uzeti u obzir i ekonomske činitelje koji su mogli utjecati na poslovanje poduzeća tijekom referentnih godina. Na primjer, ekonom-

ska kriza, promjene u zakonodavstvu ili globalni događaji poput pandemije bolesti COVID-19 mogli su značajno utjecati na preživljenje poduzeća. U svakom slučaju, ovi demografski podatci dokazuju važnost pravilnog planiranja, upravljanja i pril-

godbe za dugoročno uspješno poslovanje poduzeća. Analiza tih trendova može pomoći u identificiranju područja u kojima poduzeća trebaju poduzeti odgovarajuće korake kako bi poboljšala svoju konkurentnost i dugoročnu održivost.

Razumijevanje pulsa hrvatskih poduzeća

Poslovna demografija hrvatskih poduzeća pruža važne činjenice i očekivanja o stanju i budućnosti poslovnog sektora. Analiza podataka o poslovnoj demografiji omogućuje nam razumijevanje učinaka javnih politika na ekonomsku aktivnost i gospodarski rast, kao i praćenje trendova zapošljavanja i konkurentnosti.

Usvajanje politika i mjera koje podržavaju novu poduzetničku aktivnost, olakšavaju preživljavanje i rast poduzeća te potiču rast i inovacije, ključno je za održivost i napredak poslovnog sektora općenito, a poslovnih subjekata specifično. Praćenje poslovne demografije pomaže nam u identifikaciji slabosti i izazova s kojima se naše, ali i druga poduzeća suočavaju te informira razvoj politika i intervencija usmjerenih na njihovo poboljšanje. Tako se na temelju informacija o poslovnoj demo-

grafiji, npr. na nacionalnoj razini, može donijeti odluka o uvođenju poticaja za sektor s padom broja poduzeća. Dodatno, organizacije mogu koristiti javno dostupne demografske poslovne informacije za repozicioniranje na tržištu kako bi se prilagodile promjenama u preferencijama ciljne publike. Informacije o poslovnoj demografiji nedvojbeno omogućuju informirano donošenje odluka i prilagodbu poslovanja uslijed promjenjivih uvjeta.

Konačno, praćenjem poslovne demografije hrvatskih poduzeća možemo izgraditi održivo, dinamično i konkurentno poslovno okruženje koje potiče gospodarski rast, zapošljavanje i inovacije. Pritom je važno imati na umu da zbirni podatci poslovne demografije pružaju osnovni uvid u promjene u stopama rađanja, umiranja i preživljavanja poduzeća po sektorima tijekom razdoblja. No, ako želimo donijeti sveobuhvatne zaključke i izvući maksimalne koristi, to će biti moguće jedino provođenjem dodatnih i naprednijih znanstvenih analiza, kako na meta i makro, tako i na mikro podatcima. ↗

IZVORI I PREPORUKA

- Andrei, J. V., Chivu, L., Gogonea, R.-M., Iacob, S. E., Patrascu, A., Popescu, C., Vasic, M., i Zaharia, M. (2021). Business demography and economic growth: similarities and disparities in 10 European Union countries. *Journal of Business Economics and Management*, 22(5), 1160-1188. <https://doi.org/10.3846/jbem.2021.15067>
- DZS (2022). Osnovni pokazatelji poslovne demografije u 2021. – privremeni podaci. Zagreb: Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29184>
- EUROSTAT (2023.), Business demography by legal form (from 2004 onwards, NACE Rev. 2), <https://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/database>
- OECD/Eurostat (2008.), Eurostat-OECD Manual on Business Demography Statistics. Pariz: OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264041882-en>

Ivan Čipin je redoviti profesor na Katedri za demografiju Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i voditelj Centra za longitudinalne populacijske studije. Stručnjak je za demografske metode i anketna istraživanja.